
Homo sapiens bør rødlistes

DEBATT

DAG BRATLID

bratlid@vikenfiber.no

Dag Bratlid er spesialist i barnesykdommer, tidligere professor ved NTNU og tidligere overlege i nyfødttmedisin ved Barne- og ungdomsklinikken, St. Olavs hospital. Han har en mastergrad i helseadministrasjon.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.

Den globale og nasjonale nedgangen i fødselsrate og fødselstall viser at Homo sapiens er i en utvikling som for andre arter karakteriseres som en krise. Selvutslettelse kan bli resultatet.

Carl Ruth, Mensch und Gorilla (1878) Gift of the heirs of C.J.J.G. Vosmaer, Leiden. Foto: Rijksmuseum / Public domain.

Selvutslettelse av Homo sapiens kan bli en realitet, slik World Wildlife Fund (WWF) advarer om for andre arter. Arter som nærmer seg et kritisk punkt for utslettelse, er satt på organisasjonens rødliste (1). I Norge gjelder dette 2 752 arter. Homo sapiens mangler imidlertid på rødlisten, både nasjonalt og globalt.

Det fødes for få barn

Verdens befolkning har vokst kraftig de siste hundre årene. Overbefolkning, økt levealder og matmangel har derfor vært temaer i den politiske og samfunnsrelaterte debatten. Verdens befolkning vokser imidlertid nå med den laveste takten siden 1950, og levealderen synker i mange land (2–6).

«Verdens befolkning vokser nå med den laveste takten siden 1950, og levealderen synker i mange land»

For at en tokjønnert art som Homo sapiens skal ha en stabil befolkning, kreves det at hvert par produserer to avkom til neste generasjon. Siden det er hunkjønnert som produserer avkommet, må altså hvert hunkjønn av Homo sapiens føde minst to barn. Siden spedbarnsdødeligheten er lav, er grensen

minst 2,1 barn per kvinne. Alle land i Europa har nå en fødselsrate på mellom 1,8 og 1,1 (Norge 1,4), og det er bare Afrika av verdensdelene som har en fødselsrate $> 2,1$.

Klimakrisen og naturødeleggelse har ikke den samme innvirkningen på fødselsraten og levealderen til Homo sapiens som det har på andre dyrearter. Selvstendige valg spiller en større rolle. Miljøforurensning kan imidlertid ha redusert menns sædkvalitet og reproduksjonsevne (7). Førstegangsfødendes alder har økt, og fruktbarheten har derfor gått ned. I 2023 var nesten 10 % av fødselene i Norge resultat av assistert befruktning (8). Arbeidsforholdene er også viktige for om kvinner blir gravide (9). Det har derfor blitt stilt spørsmål ved om arbeidslinjen har betydning for den lave fødselsraten. Mange kvinner og menn ønsker heller ikke å føde barn inn i en utrygg verden med klimakrise. De økonomiske kostnadene som følger med barn, kan i tillegg virke avskrekkende.

Står vi foran selvutslettelse?

Trusselen mot bestanden av Homo sapiens har fått mindre oppmerksomhet enn hos andre arter. Selvutslettelse av Homo sapiens har blitt påpekt av flere (10), men også blitt avvist av mange. Ut fra økonomiske betraktninger hevdes det at en fødselsrate på mellom 1,48 og 1,78 er det ideelle i høyinntektsland, fordi arbeidsinnvandring veier opp for befolkningsnedgangen (11, 12). Man ser da bort fra at Homo sapiens blir tilsvarende redusert i det landet innvandrene kommer fra. Man ser også bort fra at den lave fødselsraten kan bli videreført, og at det derfor blir færre fruktbare kvinner i hver generasjon. Med en fødselsrate i Norge på 1,4, vil det (gitt 50–50-kjønnsfordeling) bare fødes 0,7 kvinner. Hvis disse 0,7 kvinnene i sin tur føder 1,4 barn, vil det i neste generasjon da bare bli 0,49 fruktbare kvinner, og slik fortsetter det. Kombinasjonen av lav fødselsrate og færre fruktbare kvinner vil etter noen generasjoner redusere befolkningen i Norge til under en tredel.

«Med en fødselsrate i Norge på 1,4, vil det bare fødes 0,7 kvinner. Hvis disse 0,7 kvinnene i sin tur føder 1,4 barn, vil det i neste generasjon da bare bli 0,49 fruktbare kvinner»

Med klimakrisen som bakteppe kan en reduksjon av jordens befolkning være ønskelig og dessuten ha økonomiske og klimatiske fordeler. Dersom befolkningen etter noen generasjoner er halvert, vil utslippene være tilbake til nivået for 100 år siden. Klimakrisen vil være løst, og klimatiltak kan brukes på andre områder. Deretter kunne fødselsraten økes til 2,1 for å stabilisere befolkningen på ønsket nivå.

Utviklingen har imidlertid vist at dette kan være vanskelig. Kina har nå en fødselsrate på 1,2 etter en streng ettbarnspolitik. Her ser man nå en alvorlig reduksjon i befolkningens størrelse. Fra 2015 ble det derfor tillatt med to barn, og kinesiske kvinner anbefales nå å få tre barn. Imidlertid sier 30 % nei til å få

mer enn ett barn, og befolkningsreduksjonen har blitt en politisk hovedsak (13). Russland og Japan, med fødselsrate på hhv. 1,4 og 1,3 – og minimal innvandring – er i samme situasjon.

Homo sapiens – en truet art

Homo sapiens er sammen med andre av jordens arter i en befolkningskrise. Arten må derfor rødlistes som truet. Imidlertid har Homo sapiens muligheter til å løse krisen selv. En rødlisting vil derfor kunne medvirke til at globale ledere, institusjoner og enkeltmennesker bedre forstår alvoret i denne situasjonen og aktivt setter i verk tiltak for å snu utviklingen før det er for sent.

LITTERATUR

1. World Wildlife Fund. Living Planet Report 2024. <https://livingplanet.panda.org/en-GB/> Lest 23.6.2025.
2. Wilson C. Fertility below replacement level. *Science* 2004; 304: 207–9. [PubMed]
3. Forente nasjoner. World Population Prospects. <https://population.un.org/wpp/> Lest 1.1.2025.
4. Verdensbanken. World Development Indicator 2025. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> Lest 1.2.2025.
5. Statistisk sentralbyrå. Befolkning. <https://www.ssb.no/befolkning> Lest 23.6.2025.
6. Steel N, Bauer-Staeb CMM, Ford JA et al. Changing life expectancy in European countries 1990-2021: a subanalysis of causes and risk factors from the Global Burden of Disease Study 2021. *Lancet Public Health* 2025; 10: e172–88. [PubMed][CrossRef]
7. Skakkebaek NE, Rajpert-De Meyts E, Buck Louis GM et al. Male Reproductive Disorders and Fertility Trends: Influences of Environment and Genetic Susceptibility. *Physiol Rev* 2016; 96: 55–97. [PubMed]
8. Helsedirektoratet. Donorsæd og assistert befruktning gir fødselsrekord. <https://www.helsedirektoratet.no/nyheter/donorsaed-og-assistert-befruktning-gir-fodselsrekord> Lest 23.6.2025.
9. Bjerkan G. Hvis arbeidslinja fører til at kvinner velger bort barn, må politikken endres. *Dagens Næringsliv* 7.3.2024. <https://www.dn.no/fredagskronikken/8-mars/likestilling/fodselsstall/hvis-arbeidslinja-forer-til-at-kvinner-velger-bort-barn-ma-politikken-endres/2-1-1609154> Lest 23.6.2025.

10. Bjerkholt B. Tid til menneskelig selvutslettelse initieres: 60 år. Dagens Næringsliv 4.10.2024. <https://www.dn.no/uten-filter/tid-til-menneskelig-selvutslettelse-initieres-60-ar/2-1-1718176> Lest 23.6.2025.
11. Slettholm A. Erna Solberg som fødselshjelper. Aftenposten 4.1.2019. <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/G17G5q/erna-solberg-som-foedselshjelper-andreas-slettholm> Lest 23.6.2025.
12. Sørli K. Hvem får barn i Norge? Klassekampen 23.1.2019. <https://klassekampen.no/artikkel/2019-01-23/hvem-far-barn-i-norge> Lest 23.6.2025.
13. Rønneberg K. Nå gir han kvinner lov til å føde tre barn. Et enkelt regnestykke gjør at mange sier nei takk. Aftenposten 31.5.2021. <https://www.aftenposten.no/verden/i/WOwKmk/naa-gir-han-kvinner-lov-til-aa-foede-tre-barn-et-enkelt-regnestykke-gjoer-at-mange-sier-nei-takk> Lest 23.6.2025.

Publisert: 27. august 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.25.0386
Mottatt 11.6.2025, godkjent 23.6.2025.
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 3. juli 2026.